

Transcript

Kennis is Macht - Deventer

TRACK 1 – Welkom

We gaan vandaag op zoek naar de sporen die de Nederlandse geschiedenis voor ons in Deventer heeft achtergelaten. En, jullie zullen het wel raden: dat zijn er nogal wat. We duiken de late middeleeuwen in. Maar dan moeten we nu wel gaan lopen. Komen jullie mee?

Als je nu van de binnenstad naar rechts kijkt, zie je het pad waar we in gaan. Recht vooruit zie je een molen liggen. Die kant moeten we op. Richting de molen. We lopen in de richting van de brug over de IJssel, die uitkomt in Deventer, een ongelooflijk belangrijke stad in de Late Middeleeuwen.

Kijk maar eens goed rond. We lopen een klein stukje tegen de stroom van de IJssel in. Achter ons vaart het pontje op z'n gemak heen en weer. En dan, als je voorbij het pontje kijkt, aan de waterkant, de oude huizen die er al jaren of zelfs eeuwen staan.

TRACK 2: Op weg naar de brug

Als we met ons gezicht naar de brug staan, zien we rechts wat verderop een bord dat aangeeft waar Gelderland begint. Loop er maar naar toe – daar is de opgang naar de brug. We lopen een klein beetje om, omdat dat zo lekker makkelijk loopt. Voor de sporters onder ons: recht vooruit zie je ook een trap – die kun je natuurlijk ook nemen. We zien elkaar boven wel weer.

TRACK 3: Het Hanzeverbond

Daar lopen we dan, recht op Deventer af, over de IJssel. De rivier de IJssel is een aftakking van de Rijn, die vanaf Arnhem, Zutphen, onder onze voeten door, via Deventer, Kampen en het Ketelmeer, het IJsselmeer in stroomt.

Kijk eens naar rechts: aan de waterkant staan allerlei moderne gebouwen, die hier in de afgelopen jaren neergezet zijn: hoge kantoorgebouwen, flats, glazen muren, het is nogal een ander beeld dan aan de linkerkant, waar je, als je een klein beetje je best doet, nog de sporen uit een heel andere tijd kunt zien.

Want als je zeshonderd jaar geleden op dit punt op het water wilde staan, kon je dat niet doen vanaf deze brug: die is pas rond 1930 gebouwd. Hier, op het water, kon je alleen staan als je een boot had. En, als je die had, kon je hier aansluiten in de file, want het was bij Deventer een drukte van jewelste op het water.

Audio varend schip

Nu zien we misschien, als we geluk hebben, af en toe een binnenschipper voorbijvaren. Vroeger was dat wel anders: schip na schip trok voorbij aan de stad. Om aan te meren, te laden, te lossen en weer af te meren, in de richting van de rest van Europa.

Rond veertienhonderd was de IJssel namelijk een belangrijke verbindingsweg om handel te drijven met landen als Engeland, Noorwegen en Zweden. De IJssel kwam uit op de Zuiderzee – nu het IJsselmeer – en van daaruit konden schippers de hele Noordzee over. En al die schippers namen handel mee, die hier in Deventer, met bakken tegelijk, over de toonbank ging. Je rook de geuren van alle soorten vlees, en vis en specerijen die de stad ingesjouwd werden.

AUDIO: HAVENGELUIDEN (idem als in EP2 Nijmegen?)

Je hoorde het botsen van de tonnen drank. Als je op de kade stond, zag je om je heen de rijken van de stad hun dure kleding en juwelen keuren.

Die handel die ging zo voorspoedig omdat Deventer een van de zogenaamde Hanzesteden was. Steden in heel Noord-Europa verhandelden goederen met elkaar, en hielpen elkaar mee om dat zo soepel mogelijk te laten verlopen. Ze maakten voor die tijd moderne goede en duidelijke handelsafspraken, en hun schepen voeren in grote groepen, om de kans op beroving te verkleinen. Je zou de Hanze een beetje kunnen vergelijken met de Europese Unie van nu.

En dat Hanzeverbond, dat bracht Deventer ongekennde welvaart. De stad groeide en bruiste en al haar inwoners profiteerden daarvan.

Kijk daar links, daar rechts naast waar het pontje aanmeert, daar liggen ze: de laatste brokken oude stadsmuur. Daar gaan we straks nog wel wat beter naar kijken. Maar het feit dat Deventer zichzelf kon omringen door stadsmuren, geeft het al aan: het geld moest rollen – en dat dééd het ook in het Deventer van de middeleeuwen.

TRACK 4: De macht van kerk

Nu we over het hoogste punt van de brug heen zijn, worden we langzaam maar zeker omarmd door de stad. Een minuutje geleden hadden we nog een mooi zicht op de grote kerk van Deventer, nu zie je daar links, boven de daken, een andere kerktoren uitkomen.

Eigenlijk is het helemaal niet gek dat er meerdere kerken waren: Deventer was een grote middeleeuwse stad, en in de middeleeuwen had de Katholieke kerk een hele grote invloed op de samenleving. De kerk bepaalde het leven, wat je moest denken en vinden.

Kom, laten we hier links naar beneden lopen.

TRACK 5: De weg van de haringen

Als het goed is zie je aan de overkant, aan het einde van de straat een groot wit pand. Daar moeten we omheen, dus we moeten eerst even oversteken. We laten de hedendaagse winkels, cafés en kapperszaken even links liggen, en lopen rechtsom via de Bokkingshang. We lopen op ons gemak in de richting van het witte huis aan de overkant.

AUDIO: RINKELEN VAN GELD, SCHREEUWEN, ONDERHANDELEN ETC

Als we bij dat witte huis op de hoek zijn aangekomen, gaan we rechtsaf de Zandpoort in. Aan het eind van de straat blijven we heel even stil staan, want aan de linkerkant zien we de symbolen van het grote geld van vijftiende-eeuws Deventer: Het Koopmanshuis en De Waag.

TRACK 6: Vergulde haringen

Het koopmanshuis is het voorste huis – daarachter zie je De Waag staan, waar de verscheepte goederen gewogen werden, om daarna van eigenaar te wisselen.

Loop eens naar dat eerste gebouw, naar het Koopmanshuis. Duw je neus maar eens goed tegen de ruiten aan.

Kijk eens naar binnen? Wat zie je? Juist: nu valt er niet meer zo veel te zien in het interieur, maar vroeger moet het een chic en statig pand zijn geweest. Keer op keer op keer brachten de Deventer schepen goederen als zout en wijn – en keerden terug met tonnen vol haringen. Die werden dan gerookt in de Bokkingshang – weet je nog, waar we net liepen? – en hier verkocht, op de Brink.

Kom, laten we verder lopen. De hoek om, tussen het koopmanshuis en de Waag door.

TRACK 7: De stad van boven

Zie je dat bronzen ding daar, in het midden, dat kunstwerk? Dat is de stad van boven. Je kunt hier goed zien waar de ouden muren ooit gelopen moeten hebben. De straatjes waar de middeleeuwen liepen. De pleintjes waar ze hun vis verhandelden. De herbergen waar ze samen dronken en verliefd op elkaar werden.

Als je het leuk vindt, kunnen we even stilstaan bij de maquette. We moeten naar links, en met de Brink in onze rug lopen we verder.

TRACK 8: De gouden bergen

Vanaf hier gaan we rechts de Assenstraat in. In de stad waren er in die tijd meerdere jaarmarkten, die zorgden voor een ongekende bloei van de stad. Van heinde en verre kwamen er nieuwe mensen de stad in, die op zoek waren naar een beter leven. Ze vestigden zich hier, in het centrum van Deventer, in

de hoop dat ze net zoveel geld konden gaan verdienen als de Hanzekooplieden.

Je kon op deze plek om je heen de oproer van de jaarmarkten horen. Middeleeuwen die schreeuwend hun spullen verkochten. Ruzies, van mensen die het niet eens werden over de prijs. Mensen die elkaar, na lange tochten door heel Europa weer terugzagen, en elkaar lachend in de armen vielen.

Audio markt

TRACK 9: Langs de kerk

Let op: als het goed is wordt de straat hier een beetje nauwer. We moeten hier linksaf, we verlaten de Assenstraat in de richting van de restaurants. Daarna moeten we de kerk links aanhouden, en rechtdoor blijven lopen.

TRACK 10: Opkomst en neergang

Door al die nieuwe mensen, en al die nieuwe handel, bloeide de stad als nooit tevoren.

TRACK 11: Het plein over

Ondertussen moeten we natuurlijk wél even op blijven letten op de route: zie je die sierlijke overkapping daar voor je? Daar slaan we linksaf.

TRACK 12: Aankomst Nieuwe Markt

Laten we snel doorlopen. Daar, rechtsachter, kunnen we een smalle straat in, de Noordenbergstraat.

TRACK 13: Pakhuizen

We zijn ondertussen in de Noordenbergstraat beland.

Kijk eens wat verder vooruit, voorbij het beton en het kunststof. Zie je die oude gebouwen? Die waren oorspronkelijk bedoeld als pakhuizen voor de handel, die toen nog volop aanwezig was.

En die handelaars, verkochten dus onder andere stokvissen. Schippers voeren de zeeën af, op weg naar een klein eilandje bij Noorwegen, en kwamen met scheepsladingen vol stokvissen weer terug. Zo veel, dat de Deventenaar anno nu nog altijd een stokvis genoemd wordt.

TRACK 14: De Stokvissers

We lopen verder, de Noordenbergstraat door.

Daar, rechtsboven. We staan er precies onder. Zie je die vis aan de muur hangen, boven ons hoofd? Met zijn bek aan een haak, en met zijn staart richting de straat? Dat is dus zo'n Stokvis. Helemaal hierheen gebracht vanuit het Noorse Bergen.

En nu? Als we aan stokvissen denken? Dan denken we eerder aan de Deventenaar, dan aan het Noorse eilandje. Laten we de Noordenbergstraat uitlopen. Aan het eind van de straat ligt het Muggeplein.

TRACK 15: De zwarte dood

Daar, daar zijn we dan. Aan de andere van het plein zie je een oud gebouw met FERMERIE boven de deur. Daar lopen we zo ook nog even langs, maar blijf nog even hier, op het plein.

Nee, beter nog. Ga even zitten.

Kijk eens om je heen, op dit pleintje. Vandaag wonen achter al deze deuren vrolijke, frisse gewassen, gezonde Deventenaren.

Ze worden wakker, ze lezen hun krant, ze zetten een kopje koffie en gaan naar hun werk.

In de middeleeuwen was dat wel anders. Vier eeuwen lang werden de huizen op deze plek geteisterd door wat in de volksmond De Zwarte Dood werd genoemd. Een bacteriële-infectie, die over het algemeen verspreid werd door vlooiën die op hun beurt weer parasiteerden op zwarte ratten.

Dat die bacterie de oorzaak was, dat wisten ze niet. Wat ze wel wisten?

Ze wisten dat je doodging.

Ze wisten dat de mensen om je heen doodgingen.

Ze wisten dat de mensen daar omheen ook doodgingen.

Het begon met builen – opgezwollen lymfeklieren. Vingers, tenen, armen en benen die langzaam zwart worden. Etterende wonden. Koorts, hoofdpijn. IJlen.

Binnen een dag of vijf was het klaar.

Ongeveer twee derde van de hele wereld stierf aan de pest. Kijk nog eens het pleintje rond. Tel de deuren. Alleen achter elke derde deur woonde iemand die het overleefd had.

En de mensen die het overleefd hadden? Wat voor wereld kregen zij voor hun kiezen? Dood, verderf. Overal waar ze liepen de stank van rottende lijken, want de karren die ze ophaalden kregen het niet op tijd gedaan.

De mensen achter die derde deuren, de overlevenden, dachten dat het de straf van God was. Niemand wist waar het vandaan kwam, dus werd er, zoals altijd, gewezen naar minderheden.

De Joden en de bedelaars zouden het drinkwater vergiftigd hebben. Onzin, natuurlijk, weten we nu. Maar toen? Toen werd het voor waar aangenomen: eindeloos veel Joden, bedelaars en mensen met lepra werden vervolgd, de stad uit gejaagd of vermoord.

De rest van de mensen leefden bij de dag. De dood werd bijna een groter onderdeel van het leven dan het leven zelf. Gedenk te sterven, dacht de middeleeuwer: weet dat je doodgaat. Misschien volgende week, misschien morgen, maar waarschijnlijker nog vandaag.

Dat was de wereld die Deventer erfde. En niet alleen Deventer. Heel Europa was gehuld in een dikke zwarte sluier van dood, verderf en rampspoed.

Even tot zover. Laten we opstaan, en doorlopen. Eerst naar de Fermerie, en dan naar rechts.

TRACK 16: Pestlijders en stervelingen

Het gebouw hier was vroeger een gasthuis voor pestlijders.

In heel de stad waren er meer van die plekken. Plekken waar mensen zich op initiatief van de kerk, of van gewone rijke mensen, ontfermden over armen en zieken. Over zwervers en daklozen. Geleidelijk aan gingen die gasthuizen zich richten op specifieke groepen mensen.

En in dít huis zouden in de middeleeuwen de bedompte walmen van de builenpest op je afgekomen zijn. Dit was een pestengasthuis. Een plek waar je binnen mensen piepend en rochelend, hun laatste adem kon horen uitblazen. Maar ook: waar je heel af en toe iemand naar buiten zag stappen die genezen was.

Want het gebeurde bijna nooit, maar het kón wel.

Kom, we lopen terug naar het water. Hier, naar rechts, de Molenstraat in, en dan linksaf, in de richting van de kade. We gaan nu dan éindelijk op weg naar die twee oude stukken stadsmuur waar we al een paar keer vanuit de verte op uitgekeken hebben.

TRACK 17 Over de muur

We lopen naar links, richting de oude stukken stadsmuur. We hoeven niet over te steken; we kunnen gewoon aan deze kant van de weg blijven.

Die muren, een binnenmuur én een buitenmuur, waren dus een onderdeel van de verdedigingswerken van de stad. En tussen die twee muren in? Als er een vijandig leger op de stoep stond, werden er tussen die muren zelfs wilde

honden losgelaten, die zich direct vastbeten in de eerste soldaten die over de buitenste muren heen geklommen waren.

Die muren die werden onderbroken door de stadspoorten – zeventien in totaal, en bij elke stadspoort stond een poortwachter op controle: wie ging er naar buiten? Of, nog belangrijker: wie kwam er binnen?

Audio: Gerinkel van sloten bij poort

Of, zelfs nóg belangrijker: hoe groot was het mes dat de bezoeker op zak had? Als je een mes bij je had dat groter was dan het voorgeschreven maatmes, moest je het zonder morren inleveren aan de poort.

TRACK 18: Het complot

Laten we doorlopen naar de stadsmuur. Die stadsmuren hadden ten tijde van de pest óók nog een andere functie. Ik vertelde jullie net dat ook in Deventer, de Joden vaak de schuld kregen van de pest.

Er deden, naast die theorie over dat drinkwater, nog veel meer waanzinnige complottheorieën over hen de ronde – en de mensen geloofden ze allemaal.

Het was natuurlijk onzin, maar daar hadden de overige stedelingen geen boodschap aan. Het werd verboden voor Joden om binnen de stadsmuren te wonen.

Ik zei al: het zijn niet alleen de gouden geschiedenispagina's waar we langs komen.

Laten we doorlopen. Kijk eens vooruit? Daar zie je een druk kruispunt. Loop er maar naar toe, maar steek niet over: we gaan meteen naar links, en duiken terug de binnenstad in.

Ja, precies, hier, hier moet je dus naar links. Zie je? Het Deventer van nu dringt zich direct aan ons op. Laten we een andere route nemen.

TRACK 19: Scholieren en kerkgangers

Daar, daar rechts, zie je dat kleine straatje? Dat is de Waterstraat. Laten we daarin gaan.

En laten we het dan, terwijl we naar het Grote kerkhof lopen, dan eens hebben over de vroege ontwikkeling van het onderwijs en de wetenschap in Deventer – waar Deventer eeuwen geleden al beroemd om was.

In de huizen rondom de kerk – huizen zoals je die nu links en rechts van je ziet, woonden de kapittelheren, de mensen die zorgden voor de kerkdiensten. En in die huizen ontstond eigenlijk al in het begin van de twaalfde eeuw de Kapittelschool.

Op die school werden nieuwe Kapittelheren, of Kanunniken, opgeleid. De leerlingen hadden een lange, lange weg te gaan voor ze afgestudeerd waren, en een stem in het kapittel kregen, waar ze mee mochten denken over de kerkregels en -wetten. Nu nog: als je op je vingers getikt wordt omdat je ergens de regels niet naleeft, kun je zeggen dat je gekapitteld wordt.

TRACK 20: Op weg naar de Latijnse school

Maar kijk eens, daar links voor je. Daar staat, voorbij dat standbeeld, de Lebuinuskkerk al. Loop maar om het standbeeld heen. We lopen naar het Grote Kerkhof, dat is het plein náást de kerk. Hou maar een beetje rechts aan, we moeten bij dat gele gebouw daar zijn. Daar, onder de bomen, zou je vroeger misschien wel de scholieren en de docenten van de Latijnse School hebben kunnen zien staan. Misschien overpeinsden ze samen wat oude teksten? Misschien keken ze samen naar de stand van de zon? Misschien hoorde je ze halverwege het plein al luid met elkaar discussiëren?

AUDIO geroezemoes mensen

TRACK 21: De Vrije Kunsten

Ga maar eens recht voor dat gele gebouw staan. Zie je daar die tekst boven de deur? Wat dat betekent? We leren niet voor school, maar voor het leven. Bij de Latijnse school, de school die voortkwam uit de

kapittelschool, vonden ze dat hun studenten niet moesten leren voor een leraar, of omdat het moest, van school, maar omdat het leven het vereiste om een completer mens te zijn. Maar wat is dat dan, een completer mens?

Loop maar weer door, Zien jullie daar links het gemeentehuis? Met die vingerafdrukken op de muur? Die kant moeten we op. En luister ondertussen nog eens goed. Wat hoor je? Het geluid van de terrassen? Misschien loopt er iemand te bellen? Misschien ergens een graafmachine? In de tijd dat de Latijnse school ontstond, waren dit niet de geluiden van dit gebouw. Je hoorde hier mensen zingen en debatteren. Je kon hier, door de ramen heen

kijken naar mensen die zich verdiepten in de getallenleer, of in sterrenkunde. Op de Latijnse school kreeg je geen vakken zoals nu op school. Ze noemden wat hun leerlingen moesten leren 'de vrije kunsten'. De belangrijkste vakken? Latijn en Logica. Latijn om de oude teksten te kunnen begrijpen, en logica om de wereld te leren begrijpen.

Dit gebouw is niet zomaar een gebouw geweest: het is jarenlang een centrum geweest van mensen die vonden dat ze klaar waren met al die prekende pastoors: die wilden dat alle mensen zélf nadachten.

TRACK 22: De glorieuze opkomst van Geert Groote

We gaan even een stukje door de winkelstraat – dat is natuurlijk niet echt historisch verantwoord, maar het is niet anders.

De Middeleeuwen liepen hier niet voorbij de winkels en de broodjeszaken, zoals wij nu. Deze straat was misschien wel leeg, en stil. En in de verte zouden we misschien iemand zien lopen. In zijn eentje, met zijn kin omhoog, en een glimlach op zijn gezicht: Geert Groote, een van de beroemdste studenten aan die Kapittelschool, die later de Latijnse school werd.

Geert Groote was een échte Deventenaar, geboren en getogen. En één van dé mensen die het verhaal van Nederland mede geschreven heeft. Zijn ouders overleden tijdens de pestepidemie. Geert werd wees op zijn tiende, en werd opgeleid op de Kapittelschool. Daar kreeg hij zijn basisvorming, en rolde hij een carrière bij de katholieke kerk in.

Trouwens: zie je ondertussen daar rechts al die gevel met die witte Griekse ogende zuil aan de zijkant? Dan zijn we er bijna. Dan is de Pontsteeg aan de

linkerkant. Die moeten we hebben. Aan het eind van de steeg zie je de bomen al, en daaronder twee standbeelden.

TRACK 23: De wedergeboorte

Geert Groote was een succesvolle katholiek die volop genoot van alle luxe en rijkdom die de kerk met zich meebracht.

En toen kreeg hij ineens zélf de pest.

Maar Geert ging niet dood, zoals de meesten: Geert overleefde het. En dát, dat zag hij als een teken van boven.

Vanaf nu was het klaar met alle luxe, alle excentrieke kleding, juwelen en welvaart. Vanaf nu zou hij het helemaal anders gaan doen.

TRACK 24: Moderne Devotie

Daar staat ie dan, onze held. Op de trappen bij het huis dat in zijn naam is gebouwd: Het Geert Grootehuis.

Neem de omgeving maar eens in je op. Het is een rustig pleintje. Eenvoudig. Sober, haast. In de geest van Geert Groote, zou ik bijna willen zeggen.

Geert overleefde de Pest, en dat was in die tijd ongeveer hetzelfde als opstaan uit de dood. Dus Geert overleefde de dood, net als Jezus. Dus zou hij voortaan, net als Jezus, zijn geloof ondergaan.

Sober. In simpele kleding. Met simpele maaltijden.

En met één simpele taak: mensen overtuigen om zélf na te gaan denken. Om zelf hun relatie met God aan te gaan.

Met de wedergeboorte van Geert Groote, werd een nieuwe stroming in de Katholieke kerk geboren: de Moderne Devotie.

Geert richtte broeder- en zusterschappen op die zich net als hijzelf, afkeerden van de rijkdom en het uiterlijk vertoon: de broeders en zusters van het gemene leven. Ze hadden geen eigen bezit en ze wijdden zich aan het onderwijzen en emanciperen van het volk. Tot het overschrijven van bijbels, in de volkstaal – zodat het voor iedereen te lezen was.

Audio: Gekras van ganzenveren op papier

Geert Groote luidde met zijn Moderne Devotie een nieuwe tijd in voor de kerk.

Een nieuwe manier van geloven. Kleiner. Persoonlijker. Soberder.

Het glazen huis waar je nu naar kijkt staat op de crypte van het Rijke Fraterhuis, een van de huizen van de Moderne Devotie.

Laten we doorlopen. Zie je daar rechts achter het standbeeld van Geert Groote de bibliotheek? Laten we daar heen wandelen.

TRACK 25: Kennis is macht

Het is bijna symbolisch dat de bibliotheek van Deventer op een steenworp afstand staat van het Geert Grootehuis. De man die ervoor zorgde dat er zoveel boeken overgeschreven werden in Deventer, pal naast de nieuwe bibliotheek waar nieuwe generaties mensen zich kunnen verrijken met nieuwe kennis.

Ga nu rechtsaf, de Nieuwstraat in. Kijk de straat eens in, zie je daar verderop dat gouden windvaantje, boven dat oude gebouw uit torenen? Daar moeten we zo een steegje in.

TRACK 26: Het leven in het Buiskensklooster

We gaan op weg naar een ándere bibliotheek hier in Deventer. Een bibliotheek die nóg meer verbonden is met Geert Groote en zijn moderne devotie, de Atheneumbibliotheek.

Kijk, daar, we zijn er bijna. Zie je dat tafereeltje op de muur, met Jezus die een man uit de dood doet herrijzen? Het beeldje is van veel later, maar het zóu een verwijzing naar Geert Groote kunnen zijn.

Daar moeten we erin. Dat is de Tibbesteg. Zie je daar in de verte die rode luiken? Dan zitten we goed. Daar moeten we naar toe.

Voordat we naar de Atheneumbibliotheek lopen, komen we eerst nog langs een van de kloosters waar werd gewerkt en geleefd volgens de moderne devotie: het Buiskensklooster.

De Moderne Devotie, dat klinkt trouwens veel illegaler, spannender en rebelser dan het eigenlijk bedoeld was. Geert Groote wíldte zich helemaal niet afsplitsen van het Katholieke geloof – hij wíldte helemaal geen nieuwe religie opstarten, maar de oude, die van de kerk waarin hij opgevoed was, hervormen van binnenuit.

Geert Groote was een echte katholiek. Een beetje een tegendraadse, dat wel. Hij was niet zo van de regels, en de strenge wetten, maar een voorvechter van onderwijs, en een verdediger van het vrije woord.

TRACK 27: Zusters van het Gemene Leven

Zie je daar links dat hek, naast het klooster? Dat is de kloostertuin die werd gebruikt door de zusters van het gemene leven.

Kom, laten we er eens heen lopen. De grond waarop wij nu staan, op diezelfde grond stonden de eerste volgelingen van Geert Grootes Moderne Devotie. Hier, in exact deze tuin werkten ze en leefden ze. Als je hier indertijd had gestaan, had je ze kunnen horen praten. Misschien hoor je mensen samen smoezen. Heeft er net iemand een grap verteld en hoorde je de zusters van het gemene leven lachen.

Audio: Lachende mensen

En had je kunnen zien hoe ze aan het werk waren.

Misschien had je Geert er zelf nog wel tussen zien lopen.

Kom, we gaan door naar het laatste hoogtepunt van de wandeling. Het is niet ver. We gaan hier terug naar de straat. En dan naar links. Om het klooster heen. Het is een flink ding.

TRACK 28: De Bibliotheek van de gewone mensen

Zie je daar links dat pleintje, met die vijf bomen? Dan zitten we goed. Laten we doorlopen. Daar rechts zie je hem al: de Athenaeumbibliotheek.

Deze bibliotheek is al eeuwen gehuisvest in het Buiskensklooster waar we net waren, en het is niet voor niets dat er talrijke handschriften en gedrukte boeken uit die tijd in de boekenkasten staan: de moderne

devotie was een religie van lezen. Van zelf lezen, van zelf schrijven, en van zelf nadenken.

En aan de hand van de boekencollectie van de moderne devotie van Geert Groote, denderde Nederland voor eens en voor altijd de nieuwe tijd in.

Het was, kortom, voor een mens maar een paar kleine stappen van het Buiskensklooster naar hier, maar voor de mensheid was het een ongelooflijk gigantische sprong vooruit.

Goed. Genoeg daarover. Laten we langzaamaan weer teruggaan naar het begin van de wandeling. Loop nog eens een klein stukje door naar de Noordenbergstraat. Ja, precies. Hier zijn we net ook al geweest. We lopen hier een klein stukje naar links, in de omgekeerde richting van hoe we hier de vorige keer liepen. Richting de Kranensteeg. En dit keer lopen we er wél doorheen.

TRACK 29 Terug naar het water

Zie je daar het water al? Of hoor je daar de sloopstoeter van één van de binnenschepen die voorbij komen varen? Dat klopt: hier achter de steeg begint de IJssel alweer. Als het goed is zie je hem daar al liggen, recht vooruit.

Steek bij het kruispunt maar over. Als het goed is zien we daar het pontje al aankomen. Of hij ligt er al, dat kan natuurlijk ook.

TRACK 30: Op weg naar het einde

En nu we overgestoken zijn, komen we ook weer voor het eerst écht terug aan de oever van de IJssel. Met de stad in onze rug, en het startpunt voor ons uit, komt er langzaam een einde aan onze wandeling. We hebben nu een paar mogelijkheden: óf we pakken hier het pontje dat ons precies terugbrengt naar waar we begonnen zijn, óf we lopen terug over de brug. Vergis je niet: over

de brug terug, dat is best nog wel een eindje. Dus ben je al een beetje moe van het wandelen? Neem dan vooral de pont.

Daar gaan we dan weer. Terug de IJssel over. Kijk nog maar eens achterom. En terwijl Deventer achter ons steeds een beetje kleiner wordt, laten we ook de Middeleeuwen achter ons. Terwijl de jaren verstrijken zet de verandering die Geert Groote heeft ingezet door. Stukje bij beetje brokkelt de macht van de katholieke kerk een beetje af.

En Geert Groote? De man die de pest overleefde en net als Jezus uit de dood opstond? Die met zijn nieuwe levenslust zoveel betekende voor ons land, en voor deze stad? Die kreeg meer en meer volgers, maar binnen de Katholieke kerk werd het hem moeilijker en moeilijker gemaakt. De bisschop van Utrecht legde hem zelfs een preekverbod op.

Op zijn 43e bezocht hij een vriend die besmet was met de pest.

Misschien dacht Groote dat hij onsterfelijk was nu hij de pest eenmaal overleefd had.

Of misschien was het overmoed.

Of misschien wilde hij gewoon heel graag zijn oude vriend nog eens opzoeken en nam hij het risico op de koop toe.

Maar zoals de meeste omstanders van pestlijders, raakt ook Geert Groote besmet. Niet lang daarna overlijdt hij alsnog aan de Pest.

Meer en meer wordt het geloof iets tussen God en de mensen zelf – mensen hadden de pastoors eigenlijk helemaal niet meer nodig om alles aan hen uit te leggen.

En dat gaat niet zonder slag of stoot: na de Moderne Devotie ontstaan er allerlei nieuwe aftakkingen van de kerk.

De Roomse katholieken slaan hard terug. Gewone mensen eindigen op de brandstapel, op de pijnbanken en achter slot en grendel. Maar de veranderingen zijn niet tegen te houden, hoe hard de kerk ook terugvecht.

Dus het land valt uiteen. Er zullen jaren en jaren vol oorlog en onzekerheid voorbijgaan, voor het land weer bij elkaar komt en definitief breekt met de macht van de kerk.

En de kaars van de middeleeuwen? Die is op dat moment al lang uitgedoofd.

En Deventer? De ooit zo grote en welvarende stad had zich, in tijden van oorlog en onrust, verscholen achter steeds grotere en dikkere muren. De stad was jarenlang een mikpunt van geweld en vernieling; dus er werden muren opgetrokken om de stad te beschermen tegen allerlei indringers.

De muren beschermden Deventer – maar ze ontnamen Deventer óók de mogelijkheid tot verdere groei. En langzaam maar zeker speelde de stad een kleinere en kleinere rol in de geschiedenis.

TRACK 31 Hoge pieken en diepe dalen

We zijn na een lange wandeling weer terug waar we begonnen zijn. We zijn langs de lijn van de Nederlandse geschiedenis gelopen. Een lijn, die ons hier in Deventer langs hoge pieken – en diepe dalen bracht: langs jaren van grote welvaart, en jaren van diepe rouw. Langs jaren van intellectuele rijkdom en groei, en langs jaren van twijfel, haat en wantrouwen.

En wij? Wij zijn een stukje met de tijd meegelopen. Geniet nog even van het uitzicht, en tot de volgende wandeling.

EINDE WANDELING